

LUKIJAN | O PEREGRINOVI SMRTI

Prevod in komentar
Sabina ŽORČIČ

Vse dobro Kroniju od Lukijana.

1. O nesrečni Peregriin, ali, kot se je sam rad imenoval, Protej¹, saj se mu je zgodilo isto kot Homerjevemu Proteju²: vse je postal zaradi slave in naredil deset tisoč obratov, čisto na koncu pa je postal tudi ogenj; tolikšnemu slavohlepu je bil podvržen. Sedaj pa ti je ta odličnež zогlenel kot Empedokles, pri čemer je prvi poskušal vsaj ostati skrit, ko se je vrigel v krater, drugi, ta vrli mož, pa je izbral najbolj obiskanega izmed grških zborovanj, si nakopičil karseda veliko grmado in pred tako številnimi pričami skočil nanjo; samo nekaj dni pred tem predrznim dejanjem pa je Grkom o tem govoril neke govore.

2. Zdi se mi, da te zdajle vidim, kako močno se smeješ nad neumnostjo starca, še bolj pa te slišim vpiti, kot imaš v navadi: »O bedarija, o častihlepnost, o ...«, ter drugo, kar smo navajeni govoriti o njih. A ti si stran od tega in zaradi oddaljenosti varnejši, jaz pa sem isto povedal ob samem ognju in še prej v veliki množici poslušalcev. Nekateri so me grajali: tisti, ki so občudovali brezumje starca; bili pa so tudi nekateri, ki so se tudi sami smejali nad tem. Vendar so me kiniki skorajda raztrgali, kakor psi Aktajona ali Menade njegovega potomca, Penteja.

3. Vsa predzgodba tega dogodka pa je bila takšna. Pesnika³ poznaš, kakšen je bil in koliko tragedij je uprizoril v celem življenju, več od Sofokla in Ajshila. Brž ko sem prispel v Elis in šel gor čez gimnazij, sem zaslišal nekega kinika, ki je z robotim glasom kričal tiste običajne in trivialne stvari o kreposti in zmerjal vse po vrsti. Potem se je njegovo vpitje končalo pri Proteju in poskušal ti bom, kolikor natančno bom le lahko, po spominu povedati isto, kot je govoril. Ti pa boš brez dvoma prepoznal slog, saj si mnogokrat stal poleg njih, ko so kričali.

4. »Je kdo«, je rekel, »ki bi predrzno govoril o Proteju, kot o nečimr-

¹ Toda prim. Gelij, 12, 1, 1: Philosophum nomine Peregrinum, cui postea cognomentum Proteus factum est, virum gravem atque constantem, vidimus, cum Athenis essemus, deversantem in quodam tugurio extra urbem.

² Odiseja IV, 417-418.

³ ποιητής, pesnik, ki piše tragedije, dramatik. Peregriinu je tu dejansko pripisano dramatisiranje življenja v ekspresivnem pomenu besede; prikazovanje dogodkov resnejših in hujših, kot so.

nem? O Zemlja, Sonce, Reke ter bog očetov, Herakles. O Proteju, ki je bil zaprt v Siriji, ki je domovini zapustil 5.000 talentov⁴, ki je bil izgnan iz Rima, ki je jasnejši od Sonca in se lahko kosa s samim Zevsom? Zato, ker se je odločil skozi ogenj izpeljati življenje; se zaradi tega nekateri sklicujejo na slavohlepje? Ali ni tako končal Herakles, ali ne Asklepij ter Dionizij s pomočjo bliska? Mar ni Empedokles končal v kraterju?

5. Ko je Teagenes – tako se je namreč ta vreščočec imenoval – to rekel, sem vprašal nekoga od prisotnih: »Kaj pomeni to o ognju, in kaj imata Herakles in Empedokles s Protejem?« Ta pa je rekel: »Kmalu, na Olimpijskih igrah se bo Protej zažgal.« »Kako?«, sem rekel, »in zaradi česa?« Potem mi je poskušal povedati, kinik pa je kričal, tako da je bilo nemogoče slišati drugega. Poslušal sem torej njega, ki je še naprej izčrpno pripovedoval in po vrsti obravnaval nekatere občudovanja vredne Protejeve viške. Ni se mu zdelo neprimerno primerjati ga s Sinopejcem, niti z njegovim učiteljem Antistenom, niti s samim Sokratom, kot primerjavo pa je imenoval še Zeusa. Potem se mu je vseeno zdelo ohraniti nekako enaka in je takole končal govor:

6. »To sta dve«, je rekel, »najlepši mojstrovini, kar jih je življenje videlo, Olimpijec Zevs ter Protej: prvega je upodobil in izdelal Fidijs, drugega pa narava. Sedaj pa bo odšla ta božja podoba od ljudi k bogovom, odnesel jo bo ogenj in zapustila nas bo kot sirote.« To je podrobno pripovedoval do konca z obilo znoja, zelo smešno jokal ter si pulil lase, pri tem pa skrivaj pazil, da ne bi preveč vlekel. Končno so ga nekateri izmed kinikov hlipajočega odvedli in ga tolažili.

7. Za njim je takoj nastopil drugi; ni čakal, da bi se množica razkropila, ampak je izkoristil pripravljenost množice za poslušanje. Najprej se je dolgo časa smejal in videlo se je, da se smeji od srca. Potem je začel nekako takole: »Ker je brezbožni Teagenes končal svoj najbolj svetohlinški govor s Heraklitovimi solzami, bom jaz, v nasprotju s njim, začel z Demokritovim smehom.« In znova se je dolgo časa smejal, tako da je tudi mnoge od nas pripravil k istemu.

8. Potem se je spremenil: »Kaj pa nam drugega ostane storiti, možje,« je rekel, »potem ko smo slišali takšno smešno govorjenje in videli starce, ki se malodane postavljajo na glavo zaradi zaničevanja vredne želje po slavi. Da pa boste vedeli, kakšna je ta božja podoba,

⁴ τὸ τάλαντον je (srebrni) talent: utežna mera iz srebra, težka 23 kg. Kot denarna enota je vredna 60 min oz. 6000 drahem (1 mina = 100 drahem). Če s pomočjo modela kupne moči izračunamo približno vrednost drahme v današnjih denarnih enotah: 1 antična drahma = 10 današnjih € (povprečen mesečni zaslužek v antični Grčiji bi znašal približno 60 drahem, povprečna plača v Sloveniji danes pa je 600 €), bi bil znesek, ki naj bi ga Peregrin zapustil državi, enakovreden 300 milijonom €. Ne glede na točnost izračuna je številka neverjetna, tudi če si predstavljamo znesek samo v srebru, kar znese 115 ton te za tisti čas zelo dragocene kovine.

ki se bo zažgala, prisluhnite meni, ki že od vsega začetka pazim in opazujem njegov način razmišljanja in njegovo življenje. Nekaj pa sem izvedel tudi od njegovih someščanov, za katere je bilo neizogibno, da ga natančno spoznajo.

9. Ta podoba, mojstrovina narave, ta Poliklejtov kanon⁵, je, ko je prišel v moško dobo, ujet pri prešuštvovanju prejel veliko udarcev in na koncu naredkven⁶ zbežal preko strehe. Potem je pokvaril nekega ravno doraslega, čudovitega dečka in ga za 3.000 odkupil od revnih staršev, da ga ne bi odpeljali pred upravitelja Azije.

10. To in takšne stvari se mi zdijo še dopustne. Bil je namreč še neizoblikovana glina in še ne izdelana nam popolna božja podoba. Splača pa se slišati, kaj je naredil z očetom: seveda vsi veste, ter ste slišali, kako je zadušil starca, ker ga ni več prenesel, ko je bil star že čez 60 let. Potem pa, ko so o tem govorili že vsi, je sam sebe obsodil na izgnanstvo ter blodil naokrog iz dežele v deželo.

11. In ravno takrat se je seznanil z občudovanim naukom kristjanov, ko je hodil po Palestini in se družil z njihovimi duhovniki in pisarji. In kako bi bilo drugače: v kratkem jih je naredil za otroke: prerok, voditelj in sklicatelj obredov, vse je bil on sam. Nekatere knjige je razlagal in razjasnjeval, mnoge spise pa tudi sam napisal. Oni pa so ga opevali kot samega boga, ga imeli tudi za zakonodajalca ter ga določili za predstojnika, seveda kot drugega za tistim, katerega še častijo: moža, križanega v Palestini, ker je uvedel novo verovanje.

12. Tedaj pa je bil Protej zaradi tega aretiran in pristal je v ječi, kar pa mu je samo nemalo povečalo ugled v nadaljnjem življenju ter pomagalo pri širokoustenju in častilakomnosti, po čemer je ravno hrepenel. Ko je bil zaprt, so kristjani dejansko zbirali prispevke ter storili vse, ko so ga poskušali rešiti iz zapora. Ker pa to ni bilo mogoče, je – ne mimogrede, ampak z vso vnemo – tekla vsa ostala oskrba. Takoj od ranega jutra je bilo videti čakati ob ječi neke ovdovele starke in osirotele otroke, njihovi vrhovni pa so tudi spali notri z njim, potem ko so podkupili ječarje. Noter so se nosile raznovrstne jedi, tam so se govorili njihovi sveti govori. Našega ljubega Peregrina – tako so ga namreč še vedno klicali – so imenovali »novi Sokrat«.

13. In resnično so prišli tudi nekateri iz azijskih mest, potem ko so jih poslali kristjani iz skupnega premoženja, da bi pomagali, branili in tolažili tega moža. Neverjetno, kakšno hitrost pokažejo, kadar se kaj odvija na pobudo skupnosti: hitri so in ne varčujejo z ničemer. In tudi

⁵ Kipar Poliklejt (fl. 450–420 pr. Kr.) v spisu z naslovom *Κανών* (Merilo) razpravljajl o najlepšem sorazmerju med deli človeškega telesa.

⁶ Če je mož pri ženi zasačil ljubimca, ga je imel pravico »naredkviti« (ή παρακνίς 'redkev'), tj. poriniti mu redkev v zadnjico.

Peregrin je tedaj prejel od njih mnogo denarja zaradi ujetništva in si pridobil nemajhen dohodek. Nesrečniki so namreč prepričali sami sebe, da bodo nesmrtni in živeli večno, spričo česar so tudi prezirali smrt in mnogi rade volje predali tudi same sebe. Nadalje pa jih je prepričal prvi zakonodajalec, da so vsi bratje drug drugemu, potem ko enkrat prestopijo in zatajijo grške bogove, častijo pa tistega križanega sofista ter živijo v skladu z njegovimi zakoni. Zaničujejo torej vse, ter menijo, da so enakopravni in je vse skupno, brez kakšnega natančnega dokaza, ki bi takšne stvari dokazoval. Torej, če bi prišel med njih kakšen slepar in spetkar, ki bi bil sposoben izkoristiti razmere, bi takoj, v kratkem, postal bajno bogat, ker bi izkoriščal neizkušene ljudi.

14. Kakorkoli že, Peregrina je osvobodil tedanji upravnik Sirije⁷, mož, ki se je navduševal nad filozofijo in je spoznal njegovo brezumje, da bi sprejel tudi smrt, ko bi zaradi tega zapustil slavo; izpustil ga je in ni se mu ga zdelo vredno niti kaznovati. Ko pa je prišel v domače kraje, je našel stanje glede očetovega umora še razgreto in mnogo tistih, ki so znova grozili z obtožbo. Večino premoženja so v njegovi odsotnosti izropali, za seboj so pustili le polja v vrednosti približno 15 talentov. Celotno premoženje, ki ga je starec zapustil, je bilo vredno nekako 30 talentov, ne 5.000, kakor je rekel prismojeni Teagenes. Za toliko se ne bi dalo prodati niti celotno mesto Parijcev, če mu prištejemo pet njegovih sosednjih mest, skupaj z njihovimi ljudmi, živino in preostalo opremo.

15. Ampak ovadba in obdolžitev je bila še vroča in zdelo se je, da ne bo dolgo, ko se bo nekdo postavil proti njemu na sodišču. Najbolj pa so bili nejevoljni sami ljudje, ki so žalovali za dobrim starcem – kot so rekli tisti, ki so ga poznali – tako brezbožno pogubljenim. Poglejte, kaj je iznašel na vse to ta modri Protej in kako je ubežal nevarnosti. Prišel je na skupščino Parijcev – takrat je imel že dolge lase, oblečen je bil v star, umazan plašč, ob strani si je obesil malho, v roki pa je imel popotno palico – vse skupaj je bilo pripravljeno zelo teatralno. Takšen se jim je torej prikazal in rekel, da prepušča premoženje, ki mu ga je zapustil premožni oče, ter da je zdaj vse javno. Ko je to slišalo ljudstvo – bili so revni ljudje, ki so komaj čakali na kakšno darežljivost – so takoj začeli klicati: »Edini filozof, domoljub in tekmeč Diogena in Krateta.« Sovražnikom pa so bila zavezana usta in če je kdo poskusil spomniti na umor, je bil takoj kamenjan.

16. Potem je že drugič odšel na popotovanje; imel je dovolj denarja od kristjanov, ki so mu bili vdani ter je imel vsega v izobilju. In tako se je preživljal še nekaj časa, dokler se ni pregrešil tudi proti njim (mi-

⁷ Mišljen je tedanji rimski upravnik province Sirije, ni pa mogoče ugotoviti kdo je to bil, saj Peregrinovega ujetništva časovno ni mogoče določiti.

slim, da so ga videli, kako je jedel nekaj njim prepovedanega) in nič več ga niso imeli za svojega. Ko je tako ostal brez sredstev, je menil, da je treba preklicati in zahtevati premoženje od države nazaj, zato je predložil listino in mislil, da bo po cesarjevem ukazu za to poskrbljeno. Vendar je tudi mesto poslalo poslanca in ni dosegel nič, ampak mu je bilo ukazano, da se drži tistega, kar je že enkrat sklenil brez kakršne koli prisile.

17. Potem je šel tretjič od doma, v Egipt, k Agatobulu, kjer je izvajal čudno vajo: ostrigel si je polovico glave, si namazal obraz z blatom in se vpricho množice prisotnih samozadovoljeval, hoteč pokazati, da je tudi to "brezpredmetnost"⁸. Nadalje pa je s trstikovo palico tepel in tudi od drugih prejemal udarce po zadnjici ter mnoge, še bolj neumne otročarije.

18. Tako napravljen je od tam odplul v Italijo. Brž ko se je izkrcal z ladje, je zmerjal vse, še zlasti cesarja, ker je vedel, da je milostljiv in blag⁹, tako da si je to drznil brez tveganja; cesarju je bilo namreč, upravičeno kaj malo mar sramotenja in ni se mu zdelo vredno ustrahovati nekega filozofa samo zaradi besed, še posebej takšnega, ki je jemal sramotenje za nekakšno večino. Peregrinu pa je v nekaterih pogledih slava rasla tudi zaradi teh stvari, vsekakor pri preprostih ljudeh, in bil je nadvse občudovan zaradi neumnosti, dokler ga upravnik mesta, moder mož¹⁰, ni odslovil, ker je prekomerno razkošno živel in se s tem še bahal, ter rekel, da mestu ni potreben takšen filozof. Vendar ga je tudi to proslavilo in bil je glavna tema vseh pogovorov: filozof, izgnan zaradi iskrenosti in neizmerne svobode; v tem pogledu se je po slavi približal Muzoniju¹¹, Dionu¹² in Epiktetu ter kakšnemu drugemu, ki je bil v takšnem položaju.

19. Tako je prišel še v Grčijo: najprej je sramotil Elijce, potem je nagovarjal Grke, da dvignejo orožje nad Rimljane, spet drugič pa je zmerjal moža, ki se je odlikoval po izobrazbi in dostojanstvu¹³, ker je

⁸ τὸ ἀδιάφορον, adiafora, »brezpredmetnost«; filozofska kategorija kiniške filozofije, je nasprotje eleutherije (ἐλευθερία), ki pomeni živeti po svojih načelih in težiti k areti (ἀρετή). To je edino pomembno v življenju, vse ostalo je ἀδιάφορον: npravno indiferentna, niti dobra niti zla dejanja, tisto, čemur se moder, duševno umirjen človek lahko odreka.

⁹ Antonin Pij, rimski cesar v letih 138-161. Njegova politika je veljala za dobrohotno in zmerno napredno, tako da je bil za njegovo obdobje značilen splošni občutek blaginje.

¹⁰ Morda Kvint Lolij Urbik (Q. Lollius Urbicus).

¹¹ Stoika Muzonija Rufa so za časa cesarja Vespazijana izgnali iz Rima.

¹² Potujoči govornik in filozof, izgnan iz Rima pod Domicijanom.

¹³ Herod Atik (101-177) je bil grški sofist in govornik; leta 143 tudi konzul. Bil je znamenit govornik in učitelj, predvsem pa je znan kot javni dobrotnik; omogočil je gradnjo stadiona v Atenah ter Odejona in svetišča boginji Fortuni, v Korintu

v Grčiji naredil veliko dobrega in je – med drugim – napeljal vodo v Olimpijo ter tako preprečil, da bi praznovanci umirali od žeje; Peregrin pa je grdo razglašal, kako je pomehkužil Grke, da je potrebno, da gledalci olimpijskih iger vztrajajo žejni in, pri Zevsu, mnogi od njih tudi umrejo zaradi grozних bolezni, ki jih je bilo dotlej zaradi suhe zemlje polno v tej deželi. In medtem ko je tako govoril, je pil prav to vodo. Ko so ga skoraj do smrti kamenjali, saj so vsi šli nad njega, je ta plemenitnik zbežal proti Zevsovega templju, da je našel zatočišče.

20. Na naslednji olimpiadi pa je Grkom govoril nek govor, ki ga je sestavil skupaj skozi štiri leta: hvalnico tistemu, ki je napeljal vodo, in zagovor svojega tedanjega pobega. Tedaj se nihče več ni zmenil zanj in ni bil več tako občudovan: vse je bilo namreč že staro in ni mogel napraviti nič novega, s čimer bi presenetil kogar koli in dosegel, da bi se mu čudili in ga občudovali, po čemer je že od začetka hrepenel. Za konec si je izmislil ta podvig z ognjem in je na prejšnjih olimpijskih igrah med Grki razširil govorico, da se namerava na naslednjih igrah kratkomalo zažgati.

21. In sedaj, pravijo, čara vse te stvari: koplje jamo, na kup spravlja drva in obljublja neko strašno vztrajnost. Menim pa, da bi bilo treba čakati na smrt in ne bežati iz življenja. Če pa se je zatrdno odločil, da se odstrani, ne bi smel uporabiti ognja niti takšnih tragiških pripomočkov, ampak bi moral izbrati kakšen drug način smrti, saj jih je na tisoče. Če pa se je odločil za ogenj, kot Herakles, zakaj si potem ni molče izbral gozdnate gore in se na njej sam sežgal, s seboj pa vzel za svojega Filokteta nekoga kot je tale Teagenes? Spražil se bo v Olimpiji, na najbolj obiskanem prazniku, toliko da ne v gledališču. Kot da si – pri Heraklu – očetomorilci in brezbožniki ne bi zaslužili takšnega plačila za svojo predrznost. V skladu s tem se zdi, da je to zelo pozno izvršil; že davno bi moral trpeti primerno kazen in se vreči v Falaridovega bika, namesto da enkrat zazeva proti plamenu in nemudoma umre. Že mnogi so mi namreč povedali, da ni nobenega drugega hitrejšega načina smrti od tega z ognjem: samo usta odpreš in že si mrtev.

22. Gotovo ima v mislih veličastno predstavo; sežig človeka na sveti zemlji, kjer se ne sme zakopavati drugih umrlih. Mislim pa, da poznate zgodbo, kako je davno nekdo, ki je želel postati slaven, in ker na drug način ni bil sposoben doseči tega, zažgal tempel Efeške Artemide. Nekaj takšnega tudi sam snuje, takšna želja po slavi ga je prevzela.

23. Trdi sicer, da to dela za ljudi, da bi jih naučil prezirati smrt in

---

je postavil gledališče, v Olimpiji tukaj omenjeni akavodukt, v Delfih dirkališče in v Termopilah bolnišnico, prav tako je obnovil mnoga propadu zapisana mesta. Užival je podporo cesarjev Hadrijana in Antonina Pija ter poučeval cesarja Marka Avrelija in njegovega sovladarja Lucija Vera.

zdržati ob nesrečah. Jaz pa bi raje vprašal, toda ne njega, ampak vas, ali bi želeli, da bi tudi hudodelci postali njegovi učenci v takšnem samoobvadovanju, zaničevanju smrti, sežigu in takšnih grozotah. Ampak dobro vem, da si ne bi želeli. Kako bo torej potem Protej ločil in koristil dobrim, ne da bi ob tem pokvarjene delal še bolj pogumne in drzne?

24. Vseeno predpostavimo, da bodo prišli nasproti le tisti, ki bodo videli korist v tej stvari. Vas pa bom zopet vprašal: bi z zadovoljstvom sprejeli, da bi vaši otroci postali posnemovalci takšnega moža? Ne bi pritrdili. In zakaj sem to sploh vprašal, ko ga niti kdo od samih učencev ne bi rad posnema? Človek bi tedaj Teagenu najbolj očitil to, da v vsem posnema tega moža, ne sledi pa učitelju, ki, kot pravi, odhaja k Heraklu; pa bi lahko v kratkem postal popolnoma blažen, če bi skupaj z njim skočil v ogenj. Ni namreč merilo popotna torba, palica in plašč - vse to bi bilo za vsakega možno in lahko. Treba bi bilo posnemati smrt in najvišji cilj vzornika, izvabiti ogenj iz figovih vej, karseda zelenih, da se zaduši v dimu. Ogenj namreč ni samo stvar Herakla in Asklepija, ampak tudi roparjev svetišč in morilcev, ki jih lahko vidimo to trpeti upravičeno. Tako da bi bilo bolje opraviti s pomočjo dima: bilo bi namreč lastno samo vam.

25. Drugače pa, če si je Herakles upal storiti kaj takšnega, je to storil zaradi bolezni, kot pravi tragedija ga je razjedala Kentavrova kri. Zaradi katerega vzroka pa se namerava vreči v ogenj ta? Pri Zevsu, da bi pokazal svojo močatost kakor Brahmani. Kajti z njimi se je Teagenu zdelo vredno primerjati ga, kakor da ni v Indiji nobenih norcev in častihlepnežev. Naj jih potem res posnema: oni namreč ne skočijo v ogenj, ampak – kakor pravi Onezikrit, Aleksandrov krmar, da je videl goreti Kalana¹⁴ – potem ko pripravijo grmado, se postavijo v bližino le-te ter nepremično vztrajajo in se pražijo od strani. Potem stopijo gor in mirno zgorijo, ne da bi se malo premaknili. Kaj pa je v tem velikega, če bo umrl, potem ko se bo vrgel noter in ga bo zajel ogenj? Verjetno bo skočil z grmade na pol ožgan, če ne bo – kot pravi – pripravil grmade globoko v jami.

26. Nekateri pravijo, da si je že premislil in pripoveduje neke sanje, češ da Zevs ne pusti, da bi skrunil sveti kraj. Zavoljo tega naj bo pogumen: jaz bi namreč prisegel, da prav gotovo noben od bogov ne bo jezen, če Peregrin sramotno umre. Res mu ne bo lahko odstopiti, njegovi družabniki kiniki ga priganjajo in porivajo v ogenj, podžigajo njegovo namero in ne bodo pustili, da bi mu upadel pogum. Če bi s seboj potegnil še dva, ko bi skočil v ogenj, bi to povzročilo samo veselje.

27. Slišal pa sem, da se mu niti ne zdi več vredno klicati Protej,

¹⁴ Indijski modrijan Kalanos se je l. 326 pr. Kr. pridružil Aleksandrovemu spremstvu.

ampak se je preimenoval v Feniksa, ker pravijo, da tudi Feniks, indijska ptica, stopi na ogenj, ko se postara. Poleg tega si izmišlja tudi neke izreke in jih razlaga kot starodavne; da naj bi bilo usojeno postati božanstvo, ki varuje noč, in jasno je, da že hrepeni po oltarjih in upa, da bodo zlati.

28. In, pri Zevsu, zelo verjetno se bodo med mnogimi neumneži našli nekateri, ki bodo trdili, da so bili rešeni štiridnevne vročice z njegovo pomočjo in da so ponoči srečali demona – čuvaja noči. Tile njegovi prekleti učenci pa bodo, mislim, na pogorišču naredili najsvetejše svetišče, zakaj tudi slavnem Proteju, pradedu njegovega imena, je bila prerokba. Prepričan pa sem, da bodo tudi njegovi svečeniki označeni z bičem, vžgnim ali kakšnim drugim takšnim čarobnim znamenjem in, pri Zevsu, da bo ustanovljen kakšen nočni verski praznik njemu v čast, ko se bo nosilo bakle na pogorišče.

29. Teagenes je, kot mi je sporočil eden mojih prijateljev, pred kratkim rekel, da je o tej stvari Sibila prerokovala takole. In to je povedal kar po spominu:

*Kadar Proteus, od kinikov slavnih daleč najboljši,
ogenj prižgal bo na Zeusa Gromovnika svetem zemljišču,
v plamen puhteči skočivši prispel bo na goro Olimpско,
vsi naj takrat, ukazujem, ki uživajo zemlje sadove,
sveto častijo čuvaja noči, ki sedi na prestolu,
skupaj s Hefajstom mogočnim in Heraklom, silnim vladarjem.*

30. To namreč pravi Teagenes, da je slišal od Sibile. Jaz pa mu povem prerokbo samega Bakida¹⁵ o tej stvari. Takole je rekel Bakis, in tudi zelo dobro je povedal:

*Kadar bo kinik, po mnogih imenih na daleč sloveči,
skočil na silno grmado, razvnet od Erinije slave,
tistikrat drugi še pasji lisjaki, vse spremstvo mu zvesto,
brž naj posnemajo usodo te crknjene volčje zverine.
Vsak strahopetec med njimi, ki utekel bi sili Hefajsta,
kamenjan naj bo takoj od Ahajcev, mož stanovitnih,
da ne bo, mrzel, kot je, na silo o toplem govoril,
kajti zlata si je polno bisago nabral od obresti¹⁶;
trikrat po pet talentov ima tam v Patrah prelepah.*

Kaj se vam zdi, možje? Da je Bakis slabši prerok kot Sibila? Zdaj je pravi čas, da si ti potujoči posnemovalci Proteja začnejo iskati primeren kraj, na katerem bodo prešli v eter – kajti tako so poimenovali sežig.

31. Ko je izrekel te besede, so vsi, ki so stali poleg, zavpili: » Naj

¹⁵ Bajeslovni prerok iz Bojotije, nekatere njegove prerokbe navaja že Herodot.

¹⁶ Tu izvemo, da je Teagen živel v Patrah, kjer si je s posojanjem denarja nabral premoženje 15 talentov.

bodo takoj sežgani, zaslužijo si ogenj!« potem je v smeju odšel z odra. „Nestor“ je „vpitje pa vendarle slišal“¹⁷, namreč Teagenes. Ko je ta zaslišal kričanje, je takoj prišel, zasedel podij in začel pripovedovati neštete zahrbtno in patetične zgodbe o človeku, ki je pravkar sestopil – ne vem namreč, kako je bilo ime tistemu odličnemu možu. Pustil sem ga napol trgajočega se in odšel pogledat atlete; slišal sem, da so sodniki že v Pletriju¹⁸.

32. To so torej stvari, ki so se zgodile v Elidi. Potem smo prispeli v Olimpijo: zadnji del templja je bil poln ljudi, takšnih, ki so Proteja grajali, pa tudi takšnih, ki so hvalili njegovo odločitev, tako da so se mnogi celo stepili. Potem je prišel sam Protej, obdan z ogromno množico. Po tekmovanju glasnikov je na široko razlagal nekatere stvari o sebi; natančno je poročal, kako je živel, o nevarnostih, ki jih je prestal, in koliko stvari je pretrpel zaradi filozofije. Veliko je bilo torej povedanega, jaz pa sem iz množice prisotnih slišal bolj malo. Potem pa, ker sem se zbal, da bom v takšni gneči poteptan (videl sem namreč mnoge, ki se jim je to zgodilo), sem šel stran, pred tem pa izrazil veliko zadovoljstvo, da želi umreti sofist, ki na dolgo razlaga lasten epitaf še pred smrtjo.

33. Vendar pa sem slišal tole; rekel je, da želi dodati zlatemu življenju zlato konico: tisti, ki živi kakor Herakles, mora tudi umreti kakor Herakles in se pomešati z etrom. »In želim,« je rekel, »koristiti ljudem tako, da jim pokažem, na kakšen način je treba zaničevati smrt: vsi ljudje morajo postati Filokteti.« Tisti bolj neumni so seveda točili solze in vpili: »Reši se za Grke!«, tisti bolj možati pa so kričali: »Dokončaj, kar si sklenil!« in zaradi teh je bil starec nemalo v skrbeh, saj je upal, da ga bodo vsi podprli in ga ne bodo poslali v ogenj, temveč ga bodo – kajpada proti njegovi volji – ohranili pri življenju. Ta zelo nepričakovani »Dokončaj, kar si sklenil!« je povzročil, da je še bolj prebledel, čeprav je imel barvo kože že mrtvaško, in – pri Zevsu – začel po malem tudi trepetati, zato je končal govor.

34. Mislim, da si predstavljáš, kako sem se smejal. Ne bi bilo namreč prav pomilovati človeka, tako strastno zaljubljenega v slavo, nad vsemi, ki jih žene ista Kazen. Mnogi so ga spremljali in nasitil se je slave, ko je gledal množico strmečih ljudi, ne da bi nesrečnik vedel, da še veliko več ljudi sledi tistim, ki jih vodijo na križ, ali tistim, ki jih dobi v roke rabelj.

35. Olimpijske igre¹⁹ so se že končale; bile so najlepše olimpijske igre, kar sem jih gledal, spremljal pa sem jih že štirikrat. Proti svoji

¹⁷ Iliada, XIV, 1.

¹⁸ Dogodek je bil po funkciji podoben otvoritveni slovesnosti olimpijskih iger; to je predstavitev tekmovalcev.

¹⁹ Leta 165 po Kr.

volji sem ostal tam; zaradi množice odhajajočih namreč ni bilo lahko dobiti prevoza. On pa je vedno znova prelagal, na koncu pa le napovedal noč, ko bo izvedel sežig. S seboj me je vzela neki prijatelj; opolnoči sem vstal in odšel naravnost v Harpino, kjer je bila grmada. To je kar nekaj stadijev stran, takole dvajset od Olimpije, če se gre po hipodromu proti vzhodu. Brž ko smo prispeli, smo našli navlečeno grmado v jami, približno seženj globoko. Veliko je bilo trsk, vmes pa je bilo zatlačeno dračje, da bi kar najhitreje zagorelo.

36. Potem pa, ko je vžela luna (tudi ona si namreč ni mogla kaj, da ne bi občudovala tega prelepega dejanja), je stopil naprej on, napravljen na takšen način kot vedno, in z njim prvaki kinikov. V prvi vrsti je nosil baklo plemeniti, tisti iz Pater, ne slab nadomestni igralec, baklo pa je nosil tudi Protej. Prišli so tudi z druge strani in nekdo je prižgal ogenj, ki se je razgorel, ker je bil iz trsk in dračja. On pa – sedaj pa bodi res zelo pozoren – je odložil popotno torbo, ponošen plašč in tisto heraklejsko palico, tako da je stal samo v umazani platneni majici. Potem je prosil za kadilo, da bi ga vrgel v ogenj. Ko mu ga je nekdo podal, ga je vrgel v plamene, medtem ko je gledal proti jugu – tudi to, jug, je bilo namenjeno predstavi – ter rekel: »Materina in očetova božanstva, sprejmite me blagohotno.« To je rekel in skočil v ogenj. Ker je bil obdan z visoko dvigajočim se plamenom, ga ni bilo mogoče videti.

37. Zopet te vidim smejati se, dobri Kronij, izidu drame. Jaz ga, pri Zevsu, nisem zelo obtoževal, ko je klical materina božanstva; ko pa je prosil tudi očetova in sem se spomnil govoric o umoru, nisem mogel zadržati smeha. Kiniki, ki so stali okoli grmade, niso jokali, so pa izkazovali nekakšno žalost, ko so gledali v ogenj vse dokler nisem imel dosti vsega in sem jim rekel: »Odidimo, tepci! Saj vendar ni prijetno gledati spraznega starca, z nosom, polnim nadležnega vonja po zažganem mesu. Ali čakate, da pride kakšen slikar in vas upodobi, kakor so bili naslikani prijatelji ob Sokratu v ječi?« Ti so se razburili in me zmerjali, nekateri so celo planili po palice. Potem pa sem jim zagrozil, da bom koga zgrabil in vrgel v ogenj, tako da bodo lahko sledili učitelju; takrat so prenehali in mirovali.

38. Medtem ko sem se vračal, prijatelj, sem pri sebi precej razmišljal in preudarjal, kakšna reč je častihlepje in kako je sama ta ljubezen neizbežna tudi pri tistih, ki jih imajo ljudje za docela častivredne, kaj šele pri onem možu, ki je tudi sicer živel brezumno in nespametno in si je grmado gotovo zaslužil.

39. Nato sem na poti srečeval mnogo ljudi, ki so še odhajali v Harpino, da bi tudi sami videli dogodek; mislili so namreč, da ga bodo našli še živega. Prejšnji dan se je bil namreč raznesel glas, da bo pozdravil vzhajajoče sonce, preden bo stopil na grmado, kakor to baje počnejo

tudi Bramani. Mnoge izmed njih pa, ki niso imeli velike želje videti samo dejanje in tudi sam kraj ter najti ostanke ognja, sem odvrčal in govoril, da je dejanje že dovršeno. Tu, prijatelj, sem imel premnogo nevšečnosti, ko sem vsem pripovedoval, oni pa so me spraševali in pozvedovali podrobnosti. Če sem videl kakega prijetnega človeka, sem mu, kakor tebi, opisoval gole dogodke, za tepce pa, ki so poslušali z odprtimi usti, sem si še kaj sam izmislil in rekel, da ko je bila grmada zažgana in se je Protej vrgel vanjo, je ob bobnenju najprej nastal velik potres in da je nato jastreb vzletel iz srede ognja, odletel v nebo ter z močnim človeškim glasom rekel: »Zapustil sem zemljo in odhajam na Olimp.« Oni so seveda osupnili in so tresoč se poklekali ter me spraševali, ali je jastreb odletel proti vzhodu ali zahodu. Jaz pa sem jim odgovoril, kar mi je prišlo na misel.

40. Ko sem se vračal na praznik, sem se približal nekemu sivolasemu možu, čigar obraz, pri Zevsu, je vzbujal zaupanje zaradi brade in ostalega sijaja, in ki je pripovedoval o Proteju, kako da ga je po sežigu maloprej videl v beli obleki in da ga je sedaj zapustil, medtem ko se je le-ta vesel sprehajal po stebrišču sedmih odmevov, ovenčan z vencem iz divje oljke. Nato je mož k vsemu povedanemu dodal jastreba in prisegel, da ga je sam videl, kako je vzletel iz grmade – tistega, ki sem jaz maloprej izpustil v zrak, da bi zasmehoval način mišljenja brezumnežev in norcev.

41. Premisli, kaj se bo pozneje verjetno zgodilo zaradi Peregrina, koliko čebel bo stopilo na ta kraj, koliko škržatov bo tam pelo, koliko vran bo priletelo tja, kakor na Heziodov grob, in ostale stvari! Kajti vem, da mu bodo Elijci sami in tudi drugi Grki kmalu postavljali veliko kipov; to je naročil v pismih. Pravijo, da je malodane vsem slavnim mestom poslal pisma z nekakšnimi oporokami, opomini in predpisi. Zaradi tega opravila je izbral nekatere starejše izmed svojih prijateljev in jih imenoval »glasnike smrti« in »kurirje smrti«.

42. To je bil konec nesrečnega Proteja, moža, ki se, povedano na kratko, ni nikoli oziral na resnico, za slavo in hvalo mnogih ljudi pa je govoril in delal vsakokrat vse, tako da je celo skočil v ogenj, ko mu ni bilo več namenjeno uživati v hvalnicah, ker je postal neobčutljiv zanje.

43. Eno (zgodbo) bom še dodal, preden končam, da se boš dobro nasmejaj. Tole namreč že od davno več, slišal si jo od mene takoj, ko sem prišel iz Sirije in sem iz Troade plul skupaj z njim. Pripovedoval sem o njegovi mehkužnosti na plovbi, o čudovitem dečku, ki ga je prepričal v kiništvo, da bi tudi sam imel kakšnega Alkibiada, ter ko je, potem ko smo bili ponoči vznemirjeni, ko se je sredi Egejskega morja

spustilo neurje in povzročilo ogromne valove, ta prečudoviti, ki se je sebi zdel močnejši od smrti, jokal skupaj z ženskami.

44. Ampak malo pred smrtjo, kakšnih devet dni prej, je - mislim, da se je prenajedel - ponoči bruhal in dobil močno vročino. To mi je razlagal Aleksander, zdravnik, ki so ga poklicali, da ga pregleda. Rekel je, da ga je našel, ko se je valjal po tleh, ker ni več mogel prenašati zgage in je zelo goreče prosil za mrzlo vodo, ki pa mu je ni dal. Trdil je, da mu je rekel, da, če že na vsak način prosi za smrt in če mu trka na vrata sama od sebe, bi ji bilo dobro slediti, ne da bi potreboval ogenj. On pa zopet pravi: »Ampak to ne bi bil enako slaven način, za vse je enak.«

45. Tako Aleksander. Jaz sam pa sem ga pred ne veliko dnevi videl namazanega, da bi se zaradi skelečega mazila izsolzil. Vidiš? Ajak²⁰ ne sprejme rad slabovidnih ljudi. Enako kot če bi kdo, ki mora na križ, želel pozdraviti rano na prstu. Kaj se ti zdi, da bi rekel Demokrit, če bi to videl? Bi se, kot se spodobi, smejal možu? In res, kje bi še lahko tako nasmejaj? Ti pa, prijatelj, se smej tudi sam, še posebej ko slišiš druge, ki ga občudujejo.

---

²⁰ Sodnik v podzemlju (skupaj z Minosom in Radamantisom), ki je mrtvim nalagal kazen za hudodelstva, ki so jih storili za časa življenja.